

5° *Ex consecrariis aliunde secuturis.* Si enim altera non exstitura sit vita, unusquisque totus erit ut suam felicitatem in præsentī vita sibi procuret et augeat etiam cum aliorum detrimento: « *Que tous les hommes fassent mon bien au dépens du leur, que tout se rapporte à moi seul, que tout le genre humain meure, s'il le faut, dans la misère et dans la peine, pour m'épargner un moment de douleur et de faim: tel est le langage intérieur de tout incrédule qui raisonne.* » (Rousseau, *Emile*, t. II, p. 119.) Hæc autem consecraria sunt perniciosissima, ut patet.

Requiritur ergo sanctio quæ 1° omnes complectatur actus, sive externos sive internos, alioquin ad totam legem naturalem non extenderetur: 2° quæ omnem transgressionem infallibiliter sequatur et nullum relinquat actum bonum sine remuneratione nullumque actum malum sine proportionata pœna: necesse est ergo ut ultimis vitæ præsentis actibus sit necesse est ergo ut ultimis vitæ præsentis actibus sit posterior. 3° Ut completa remuneratio vel pœna omnibus tribuatur, necessarius est status in quo nullus amplius sit locus merito aut demerito: talis autem status in præsentī vita non reperitur. 4° Tanta debet esse spes ut nihil ei rationabiliter præferri possit, tantaque pœna timenda, ut omnia alia incommoda ei cedere debeant. Perro nihil simile sperari aut timeri potest in præsentī vita. Ergo, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Cupimus a miseriis hujus vitæ liberari, mortem refugimus, et tamen hoc desiderium non impletur: ergo ex desiderio immortalitatis existētia alterius vitæ concludi non potest.

R. Nego conseq. et paritatem. Ideo enim a miseriis hujus vitæ liberari cupimus et mortem fugimus, quia invincibili propensione felicitatem quærimus. Cum tamen veram felicitatem in præsentī vitæ non inveniamus, merito concludimus alteram futuram esse vitam

in qua desiderium istud impleri debeat. Ergo ex præsentī objectionē thesis nostræ, nedum ruat, confirmatur.

Obj. 2°. Qui colunt virtutem, pace suavissima perfruuntur; qui vero malum sectantur, conscientiæ stimulis excruciantur: ergo in præsentī vitæ sufficiens rependitur virtuti merces et vitio pœna.

R. Nego conseq. Nam 1° ad colendam virtutem sæpe graves suscipiendi sunt labores, et multæ superandæ difficultates. 2° Interna delectatio, quæ comitatur virtutem, a miseriis hujus vitæ non liberat. 3° Hæc delectatio fidem in Deum remunerantem et spem alterius vitæ supponit. 4° Sola pulchritudine virtutis plerique homines non moventur, nec ideo ad eam colendam sufficienter excitantur. Similiter conscientiæ stimuli ex timore Dei summe justi, et præsertim ex formidine suppliciorum alterius vitæ oriuntur: tollatur formido ista, et conscientiæ remorsus sedabuntur. 5° Qui atrociora frequentius perpetrant crimina, eo ipso contra conscientiæ stimulos magis obdurescunt, et quidam huc usque deveniunt ut nullos aut fere nullos remorsus amplius sentiant. Hinc si altera non existeret vita, quo scelestiores fierent homines, eo minus punirentur. Sufficiens igitur non existeret sanctio conditionibus modo expositis donata. Ergo, etc.

Inst. 1°. Præsens vita, utpote opus Dei summe sapientis, inordinata dici non debet: atqui tamen inordinata esset si altera vita necessaria foret. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam Deus ita nos constituit in præsentī vitæ ut ad alteram tendere deberemus: atqui vitæ præsens, respectivè ad futuram considerata, non est inordinata. In ea enim homines probantur, Deo libere serviunt, merita acquirere possunt, et in vitæ futura remunerantur vel puniuntur, secundum opera sua. Ergo hæc objectio supponit quod adversarii probare deberent, et nullius est roboris.

Inst. 2°. Fides alterius vitæ cupiditates non coercet

ut experientia constat: ergo inutile est eam velut sanctionem legis naturalis admittere.

R. Dist. ant. Fides alterius vitæ cunctas cupiditates efficaciter non coercet, *conc.*; efficacius non subministrat frenum ad eas coerendas, et multas de facto non coercet, *nego ant.* Equidem constat experientia fidem alterius vitæ cunctas cupiditates non semper cohibere; sed numquid inferendum est illam cohibendis cupiditatibus esse inutilem? Certum est, e contra, quod multi qui nunc sibi vim inferunt, mox, si fidem alterius vitæ admitterent, suis indulgerint cupiditatibus. Unde Montesquieu (*Esprit des lois*, l. 24, c. 2): « *Dire que la religion n'est pas un motif réprimant, parce qu'elle ne réprime pas toujours, c'est dire que les lois civiles ne sont pas un motif réprimant.* » Si objectio ista aliquid valeret, probaret futuram vitam non esse sanctionem sufficientem, sed majorem ad coerendas cupiditates requirendam esse, quod est absurdum, etc.

Obj. 3°. Homo actus suos obliviscitur in morte: atqui repugnat illum puniri propter delicta prorsus oblita: ergo inordinatio hujus vitæ non exigit, etc. Ita Voltaire, *Questions sur l'Encyclopédie*.

R. 1°. *Nego maj.* Ad minus hæc assertio gratuita et temeraria est. Etenim actuum et cogitationum nostrarum obliviscimur in somno, in morbo, etc., et postea illarum recordamur: cur earumdem pariter non recordaremur post mortem? Ergo, etc.

R. 2°. *Nego min.* Si quis enim adeo depravatus esset ut, maximis facinoribus inquinatus, ea oblivisceretur, numquid ea ratione innocens esset? Auderetne hanc excusationem coram justitia humana prætereundere? Quomodo ergo illam justitiæ divinæ exhibere posset? Ergo, etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Æternam fore beatorum felicitatem fides expresse docet et ratio fortiter suadet.

Prob. prima pars. 1° Ubique enim in Scriptura, in Symbolis fidei, in testimoniis Patrum, in libris precum, in catechismis et publicis concionibus docetur æternam futuram esse beatorum felicitatem, uti videre est apud theologos. Ergo, etc.

Prob. secunda pars. 1° Ex desiderio felicitatis, quæ non reperitur in terris, concludimus alteram futuram esse vitam: atqui non tantum appetimus felicitatem, sed felicitatem summam, constantem, *incontaminatam et immarcescibilem* (I, Petr., 1, 4): Deus ipse desiderium istud naturale in cordibus nostris impressit: ergo ipsius objectum existit. Ergo beatitudo alterius vitæ futura est æterna.

2° Tamdiu duratura est beatorum felicitas in altera vita, quamdiu eos Deus diligit: atqui nulla excogitari potest ratio cur Deus illos diligere cessaret, cur a summa beatitudine eos detrusos in nihilum redigeret.

3° Proprium est sanctorum Deum diligere, honorare, glorificare, et ipsius gloriam in perpetuum procurare velle: porro repugnare videtur Deum aliquando destructurum esse animas ipsum sic diligentes, honorantes, et glorificantes.

4° Denique, vel beati futuram extinctionem suam præviderent, vel non: si prius, anxii essent et de tali extremitate dolerent; si posterius, Deus eos deciperet ipsisque illuderet, quod illo prorsus est indignum. Ergo, etc. Unde ipse Tullius (*de Finibus boni et mali*, l. 3, n. 68): Si amitti vita beata potest, beata esse non potest.

PROPOSITIO TERTIA.

Repugnare pœnas æternas in altera vita demonstrare nequeunt increduli.

Prob. Demonstrare non possunt increduli pœnarum æternitatem repugnare, nisi ostendant illam divinis attributis adversari: atqui illud demonstrare nequeunt. Attributa enim Dei, quibus hæc pœnarum æternitas adversaretur, essent vel justitia, vel bonitas, vel sapientia ejus: atqui demonstrare non possunt increduli pœnarum æternitatem repugnare sive justitiæ, sive bonitati, sive sapientiæ Dei.

1° *Non justitiæ.* Si enim pœnarum æternitas justitiæ Dei adversaretur, certe quia conveniens non existeret proportio inter pœnam et offensam: atqui demonstrari non potest convenientem non existere proportionem inter pœnam æternam et offensam momentaneam. Proportio enim inter pœnam et delictum, ex gravitate actionis, non vero ex ipsius diuturnitate æstimari debet, alioquin levissimæ culpæ sæpe gravius puniri deberent quam atrociora crimina. Igitur demonstrandum esset æquam non existere proportionem inter gravem Dei offensam et pœnam æternam: atqui talis demonstratio est impossibilis; ad hoc quippe requiretetur ut adæquate nosceremus quid sit Deus, quid sit creatura respectu Dei, quot et quanta habeamus vel habere debeamus motiva illi serviendi, a peccato abstinendi, quot media ex illo semel commisso emergendi, etc. Porro affirmare non possumus hæc a nobis adæquate cognosci. Generatim eo major est offensam quo major est personæ offensam et minor offendentis dignitas. Deus autem homini a se creato infinite præstat: ergo peccatum quamdam inde haurit infinitatem, cui respondere videtur pœnæ infinita duratio. Ergo 1°, etc.

2° *Non bonitati Dei.* Bonitas enim Dei non consi-

deranda est abstrahendo ab aliis divinis attributis, nec ipsa facere potest quod justitia vetat, nec id omne facere tenetur quod justitia permittit; nec meliori modo quo fieri potest manifestari necesse est, sed finite tantummodo et juxta arbitrium Dei. Porro demonstrari non potest justitiæ repugnare ut peccatum in æternum puniatur, et divinam bonitatem, quæ jam tot vias salutis tantaque beneficia suppeditavit, in majori gradu se exhibere teneri erga peccatores. Ergo, etc.

Non sapientiæ Dei. Sapientia enim Dei postulat ut lex naturalis convenienti sanctione muniatur, proindeque ut sua virtuti sit merces, suaque vitio pœna: atqui sola ratione definire non possumus limites inter quos pœna pro sceleribus a Deo statuta sistere debeat. Ergo 3°, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Et vero, non repugnat peccatum tamdiu puniri quamdiu remanet non expiatum: atqui fieri potest ut peccatum per æternitatem maneat non expiatum: expiari enim non potest, nisi per liberam Dei condonationem, vel per congruam satisfactionem: atqui non repugnat ut neutra via sufficienter expietur. 1° Non per liberam condonationem; cum enim illa condonatio supponatur libera, pariter supponi potest non exstitura. 2° Non per congruam satisfactionem; fieri enim potest ut hæc vita ad probationem nostram sola fuerit concessa, peccator in suo peccato decedens, voluntatem suam Deo oppositam jam immutare non possit, et sic, propria culpa, destitutus auxiliis quibus ad conversionem opus haberet, æternum maneat Deo infensus. In eo autem statu nunquam Deo satisfacere potest: contra vero, talis est ut pœnis semper dignus sit. Ergo, etc.

Insuper omnes populi semper admiserunt, pro futura vita, sicut præmia æterna, ita et pœnas non desituras. Ergo talis persuasio manifestam non involvit repugnantiam, alioquin non sic generalis et constans fuisset. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Non repugnat Deum annihilare impios in vindictam delictorum : atqui hoc bonitati ejus multo conformius est : ergo facere debet.

R. 1°. Non tantum æternitas, sed ipsa pœnarum futurarum existentia repugnaret, si argumentum istud valeret. Ergo, etc.

R. 2°. *Nego maj.* Quod enim lædit attributa divina repugnat : atqui hæc annihilatio lædit attributa divina. Etenim justitia et sapientia Dei requirunt ut omnia delicta pœnarum distributione pro gravitate respectiva plectantur : atqui si Deus omnes peccatores æqualiter annihilaret, hæc pœnarum distributio non existeret, et qui semel peccassent, in teterrima scelerum monstra impune se provolutarent. Ergo, etc.

Præterea repugnat id ad puniendos scelestissimos homines statuere quod vehementer exoptant : atqui scelesti homines vehementer exoptant annihilationem eamque invocant. Ergo illa pœna sufficiens legis naturalis sanctio non esset.

Inst. 1°. Supponi potest Deum non eodem instanti cunctos peccatores annihilare, sed post brevius vel longius temporis spatium, juxta numerum et qualitatem criminum : atqui tunc justitia et sapientia Dei non læderentur. Ergo, etc.

R. 1°. Totum concedi potest hoc argumentum, et nihil adversus propositionem nostram sequeretur. Etiam si enim admitteretur possibilem esse, post diversa temporis intervalla, talem impiorum annihilationem, namquid inde concludendum esset Deum eam elegisse et pœnas futuras aliter instituere non potuisse? Certe nulla profertur ratio qua hæc assertio innitatur : atqui tamen ratio hujusmodi proferenda esset. Ergo, etc.

R. 2°. *Nego min.* 1° Homines enim cupiditatibus abrepti, metu pœnarum æternarum, quas credunt et reformidant, sæpe efficaciter non cohibentur ; multo

minus cohiberentur, si constaret pœnas a peccantibus luendas aliquando cessaturas esse. Ergo, etc.

Inst. 2°. Deus utpote sapiens pœnam inutilem decernere non potest : atqui æternitas pœnarum foret inutilis. Ergo, etc.

R. Nego min. Illa enim pœna dici non potest inutilis quæ humanas libidines multum coercet et ad colendam virtutem nos impellit : porro ita se habet pœnarum æternitas. Ergo, etc.

Inst. 3°. Finis pœnarum est emendatio reorum : atqui pœnarum æternitas reos emendare non potest. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Finis pœnarum accidentalis est emendatio reorum, *conc.* ; finis essentialis, *nego maj.* Aliquando enim pœna infligitur, ut reus emendetur : sed finis essentialis pœnarum est sanctio legis : porro sanctio legis obtinetur dum reis plectitur, sive emendetur, sive non ; alii namque homines metu hujusmodi pœnarum continentur. Ergo, etc. Sic legislatores humani capite vel perpetuo exilio aut carcere plectunt reos, non in eorum emendationem, ut patet, sed ut alii perterriti ab iisdem criminibus abstineant.

Nota. Quod ratio sibi derelicta demonstrare non potest, scilicet pœnarum æternitatem, revelatio docet : omnes igitur credere debent alteram vitam futuram esse æternam, tum quoad bonorum præmia, tum quoad malorum supplicia. Ostendimus enim in tractatu de *Peccatis*, de fide esse pœnas damnatorum futuras esse æternas.

SCHOLIUM.

Huc usque diximus de lege naturali, quam etiam ut fundamentum infra dicendorum habebimus : absit autem ut illam spectemus tanquam unicum officiorum nostrorum fontem : sunt enim aliæ leges positivæ tum divinæ, tum humanæ, quæ non minores pariunt obligationes. Rejicienda est igitur doctrina eorum qui, in

morali sicut in cæteris, nonnisi puræ rationis dictamen admittunt.

De legibus positivis fusius agitur in *Theologia*.

CAPUT SECUNDUM.

DE BONARUM ET MALARUM ACTIONUM PRINCIPIIS.

Principia actionum moralium sunt velut fontes e quibus bonitas et malitia earumdem oriuntur: tria sunt hujusmodi principia, scilicet, intellectus, libertas et voluntas.

De intellectu et facultatibus ad eum pertinentibus tractavimus in *Metaphysica*. Libertatis humanæ existentiam ibidem astruximus.

Certum est 1° præviam requiri cognitionem intellectus ad bonitatem aut malitiam moralem actionum humanarum constituendam; ubi enim nulla est advertentia, nulla est actio humana, sed automatis operatio, ut patet.

Certum est 2° libertatem necessariam esse ut actiones hominis sint morales. Nulla enim actio moraliter bona vel mala esse potest ex parte hominis nisi sit ipsius: atqui nulla actio proprie est hominis et ipsi imputabilis, nisi ex libertate procedat. Actio enim necessario peracta, non tribuenda est agenti sed primariæ causæ illum ad agendum determinanti. Ergo, etc.

Certum est 3° solam voluntatem esse causam et sedem peccati, quia sola voluntate homo legi Dei adversatur. Est pariter causa et sedes virtutis, cum homo propria voluntate ad sectandum bonum morale determinetur. Voluntas sic intellecta est libertas humana in exercitio.

Duplici modo *voluntas* considerari potest in actu, scilicet ut volens simpliciter, vel ut volens libere; ipsius operatio dicitur *voluntarium*, quod ideo duplex est: unum dicitur voluntarium simpliciter et alterum voluntarium liberum. Voluntarium *simpliciter* est

illud quod fit cum advertentia intellectus et secundum voluntatis inclinationem: voluntarium *liberum* requirit insuper deliberationem. Hinc omne liberum est voluntarium, sed non vice versa: sic felicitatem nostram in genere voluntarie quærimus, non vere libere.

Cum autem ad merendum aut demerendum proprie dicta requiratur libertas, solum voluntarium liberum actionum humanarum est principium.

Dividitur adhuc 1° in directum et indirectum. Voluntarium est *directum*, quando aliquid in se et positive intenditur ab agente; v. g., si quis sciens et volens alterum occideret; illud vero dicitur voluntarium *indirectum* quod non fuit volitum in se, sed in causa cujus est effectus; v. g., aliquis catapultam versus urbem explodit, solam recreationem intendens, et hominem occidit: certe homicidium istud merito ei imputatur ut actus; volitum enim fuit in causa. Non autem illi imputatur ut peccatum, nisi eventum præviderit, aut si aliqua circumstantia prævidere debuerit.

Dividitur 2° in perfectum et imperfectum. *Perfectum* est quando nullam involvit aut supponit voluntatis repugnantiam; contra vero est *imperfectum*, si cum aliqua voluntatis repugnantia sit conjunctum; v. g., quando mercator, timore naufragii pulsus, merces suas projicit in mare.

Itaque voluntarium liberum sæpe minui et aliquando omnino tolli potest: causæ autem quæ præcipue in illud influere queunt, sunt 1° coactio, 2° metus, 3° error et ignorantia, 4° passiones, de quibus aliquid seorsim dicitur in tractatu *de Actibus humanis*.

CAPUT TERTIUM.

DE REGULIS QUIBUS ACTIONES BONÆ A MALIS SECERNI POSSUNT.

Constat, ex dictis, dari actiones bonas et alias